

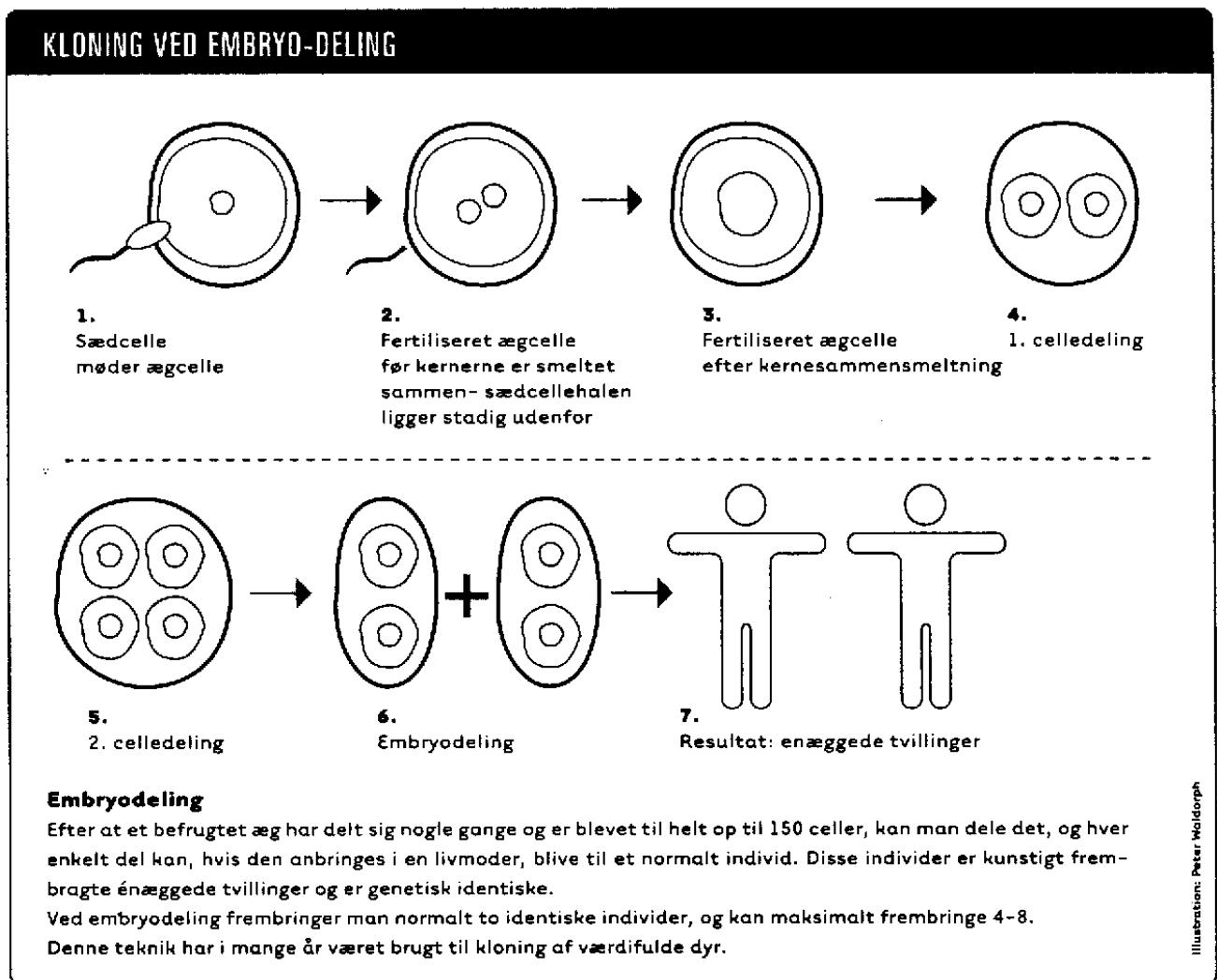
Kloning af mennesker?

Af Peter Øhrstrøm

Bølgerne går højt i den aktuelle debat om kloning af mennesker. Kan man med begrundelse i et passende valgt formål tillade sig at klonere (dvs. kopiere) et menneskeligt væsen?

Sådan set har debatten om kloning været aktuell, lige siden det i foråret 1997 lykkedes forskere i Skotland at klonere et får, „Dolly“. (Se herom nærmere i Søren Holms artikel i ORIGO nr. 56.) Umiddelbart efter offentliggørel-

sen af denne kloning, vedtog såvel EU-parlamentet som WHO resolutioner mod kloning af mennesker. Mange lande (herunder Danmark) har siden forbudt kloning ved lov. Nu er kloning imidlertid igen et varmt emne. Det skyldes især diskussionen om den såkaldte terapeutiske kloning. I England er der nu fra forskerside seriøse forslag om at bruge kloning til terapeutiske formål, og det britiske underhus skal i nærmeste fremtid tage stilling til et forslag herom. Også herhjemme har forskningsministeren lagt

Figur 1: Kloning ved embryo-delning. Gengivet med tilladelse fra: „Debatoplæg om kloning og kloningsrelaterede teknikker“, Det Ethiske Råd og Det Dyreetiske Råd, 2000.

op til en debat om emnet. I forlængelse heraf har Det Ethiske Råd i samarbejde med Det Dyreetiske Råd udgivet et debatoplæg om kloning og kloningsrelaterede teknikker.

Men hvad er egentlig forskellen på reproduktiv kloning (som „Dolly“) og den terapeutiske kloning, som man nu taler om - ikke mindst fra britisk side? I det omtalte debatoplæg skelnes der mellem kloning ved embryo-delning og kloning ved kernetransplantation. Lad os kort se på de to teknikker.

Kloning ved embryo-delning har i mange år været anvendt til kloning af værdifulde dyr. Teknikken (se figur 1) består i, at man efter et passende antal celledelinger i det befrugtede æg deler selve ægget i to. Dermed får man to fosteranlæg, som i princippet kan blive til én-æggede tvillinger. Denne procedure kan gentages én eller måske endda flere gange, således at man kan få op til 8 individer med samme arveanlæg.

Kloning ved kernetransplantation er den nye metode, som bl.a. har været anvendt ifm. skabelsen af Dolly. Her er udgangspunktet en celle fra det voksne individ, der skal klones, plus en ægcelle. Kernen fra den første celle overføres til ægcellen, hvorfra man fjerner den oprindelige kerne. Eftersom det mest afgørende arvemateriale befinder sig i cellekernen, vil den nye ægcelle være en én-ægget, men tidsforskudt tvilling i forhold til det oprindelige individ. Det således dannede befrugtede æg/forsteranlæg vil enten kunne bruges direkte til reproduktiv kloning (som ved „Dolly“) ved at blive overført til en livmoder (mulighed 1 på figur 2), evt. efter genetisk manipulation (mulighed 3 på figur 2), eller det kan blive i laboratoriet, således at dets celler kan dyrkes videre med henblik på forskellige medicinske formål (mulighed 2 på figur 2; såkaldt terapeutisk kloning).

I Europa er de allerfleste enige om at afvise reproduktiv kloning. Striden står her om den terapeutiske kloning. Pointen er, at de tidlige celler i et fosteranlæg er såkaldte totipotente stamceller. Det vil sige, at de i virkeligheden kan differentiere sig ud til en hvilken som helst slags celler i kroppen. Det er derfor tænkeligt, at man kan bruge fosteranlæg som donorer i forhold til syge mennesker. Hvis disse fosteranlæg er skabt ved kernetransplantation med en cellekerne fra den syge selv, vil der ikke ske nogen afstødning ved transplantation af celler fra

fosteranlægget, idet der jo er tale om to individer med samme arvemateriale (samme gener). Det vil sandsynligvis f.eks. blive muligt at frembringe nerveceller, som kan bruges til behandling af personer med Parkinsons sygdom. På længere sigt kan man også forestille sig, at man vil kunne udvikle en teknik, således at man på grundlag af celler fra fostre vil kunne dyrke hele organer, som passer til den enkelte person. Superoptimisterne på dette område mener, at det på denne måde vil blive muligt at øge den gennemsnitlige levealder (i den rige del af verden) til f.eks. 120 år.

Gradualistisk eller absolut menneskeværd

Det etiske spørgsmål i forbindelse med terapeutisk kloning hænger sammen med synet på mennesket og holdningen til beskyttelse af det. Hvornår bliver man et menneske? Sker det allerede ved befrugtningen, eller skal de første stadier efter befrugtning anses for så foreløbige, at man ikke behøver at være betænkelig ved at bruge disse fosteranlæg, hvis blot der er „gode formål“ med det? Her tørner det såkaldt gradualistiske syn på menneskeværd sammen med det absolutte syn på menneskeværd. Gradualisterne mener, at menneskelighed og krav på beskyttelse erhverves gradvist, således at forsteranlægget i de første dage efter befrugtningen kun har ganske få rettigheder og i hvert fald ikke absolut ret til beskyttelse i et laboratorium. Efter denne tankegang erhverver det sig først senere rettigheder, som indebærer krav på beskyttelse. En af dem, der herhjemme har forsvaret tanken om en sådan gradualisme, er overlæge, dr.med. John-Erik Stig Hansen, som også har forsøgt at sætte diskussionen i relation til den kristne tanke om menneskets sjæl. John-Erik Stig Hansen mener tilsyneladende, at besjælingen af et menneske ikke nødvendigvis er momentant knyttet til befrugtningen, men også kunne være en proces, og han tilføjer:

”Det gør naturligvis ikke en definition af fostrets øjeblikkelige status, dets menneskelige karakter, lettere. Imidlertid ville det så forekomme rimeligt, at fostrets rettigheder også kunne undergå en gradvis udvikling. Og i denne udvikling kan man udmærket skelne mellem forskellige trin afhængigt af den biologiske udvikling. Således kunne der f.eks., før der over-

KLONING VED KERNETRANSPLANTATION

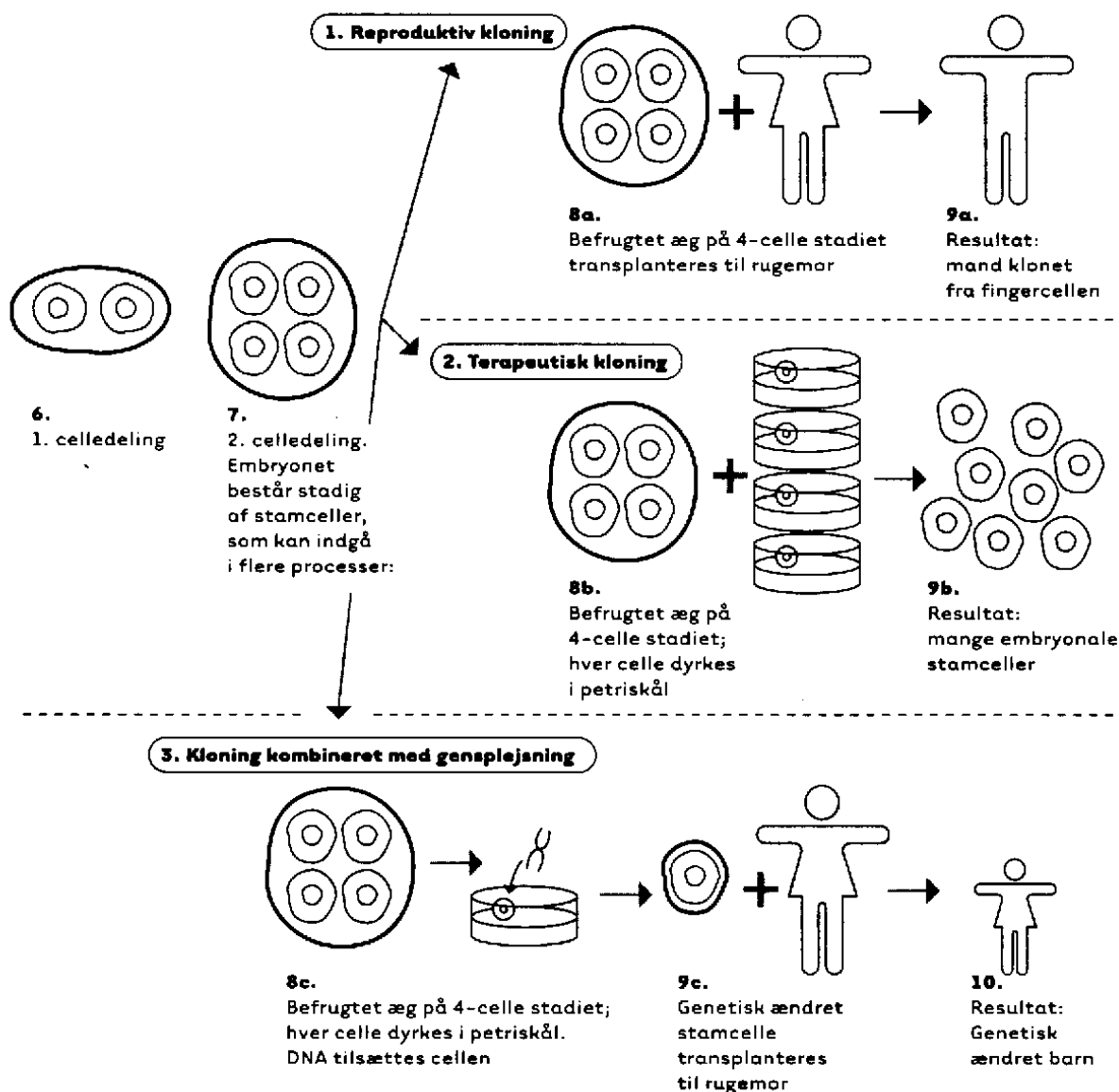
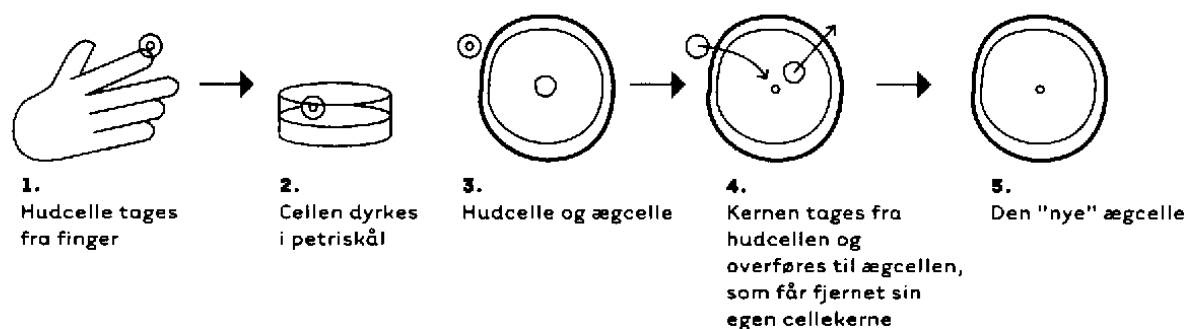

Illustration: Peter Waldorff

Figur 2: Kloning ved kernetransplantation. Gengivet med tilladelse fra: „Debatoplæg om kloning og kloningsrelaterede teknikker“, Det Ethiske Råd og Det Dyreetiske Råd, 2000.

hovedet var tale om et individ (14. dag), være en forholdsvis beskeden grad af beskyttelse af fosteret, før anlæggelse af de forskellige organer

(uge 8) en mere omfattende beskyttelse og endelig en udvidet beskyttelse af fosteret frem til fødslen." [John-Erik Stig Hansen, 1997, side 21]

Det synes oplagt, at denne gradualisme har mange svagheder. For det første kan man spørge, om synspunktet ikke også vil føre til en gradualisme ved livets afslutning, således at det enkelte menneske gradvist fortaber sine rettigheder og sit krav på absolut beskyttelse (dvs. ukrænkelighed og integritet). For det andet synes de forskellige grænser, som John-Erik Stig Hansen taler om, at være ganske vilkårlige. Når det drejer sig om terapeutisk kloning, er det den omtalte 14. dags grænse, som er afgørende. Denne grænse findes også i den danske lovgivning, når det drejer sig om forsøg på fosteranlæg. John-Erik Stig Hansen peger på, at denne grænse er begrundet i det forhold, at fosteranlægget helt frem til den 14. dag kan dele sig i to, således at der ikke bliver ét, men to individer (énæggede tvillinger). Altså er der ifølge tankegangen ikke tale om noget individ i de to første uger efter befrugtningen og dermed ikke nogen rimelighed i et krav om beskyttelse som menneskeligt individ. Argumentationen synes at være den følgende:

Præmis 1: Et fosteranlæg, der er yngre end 14 dage, er en biologisk enhed, som muligvis bliver til ét og muligvis til to menneskelige individer.

Præmis 2: Hvis en given biologisk enhed både kan blive til ét eller til flere menneskelige individer, kan denne biologiske enhed ikke allerede nu have individ-status.

Præmis 3: Kun fosteranlæg med individ-status har krav på absolut beskyttelse.

Ergo: Et fosteranlæg, der er yngre end 14 dage, har ikke krav på absolut beskyttelse.

Selv om det er nogenlunde klart, at konklusionen følger af præmisserne, er argumentationen svag. Præmisserne er nemlig alt andet end overbevisende. Præmis 2 vil næppe kunne forsvares, hvis det f.eks. drejer sig om siamesiske tvillinger. Skal man virkelig hævde, at man i dette tilfælde ikke kan give individ-status, blot fordi det ikke er givet, om der bliver ét eller to individer

ud af det? Skal man endvidere hævde, at de siamesiske tvillingers etisk betydende liv først begynder, når de er skilt fra hinanden? Endvidere er det også klart, at fostres levealder må tælles fra befrugtningen. Hvad skulle man ellers sige? - Præmis 2 synes kort sagt helt urimelig. Der er hverken grund til at nægte siamesiske tvillinger eller fosteranlæg før 14. dag deres individ-status.

Selv hvis man kunne slippe af sted med at nægte fosteranlæg før 14. dag deres individ-status, kan man hævde, at disse fosteranlæg bør have krav på absolut beskyttelse, dvs. i princippet være ukrænkelige. Sagen er jo, at man ikke nødvendigvis skal sammenknytte individ-status og ukrænkelighed. - Derfor er der også grund til at drage præmis 3 i tvivl.

Konklusion

Sammenfattende kan man altså sige, at argumenterne for gradualismen er meget svage. Der synes ikke at være rimelig basis for at indføre etisk betydende skel i den kontinuerlige vækst af et foster fra befrugtning til fuldbåret barn. Ud fra den betragtning må man sige, at det er etisk set dybt problematisk at benytte fosteranlæg før 14. dag som donorer for syge mennesker. Efter min mening er terapeutisk kloning etisk set forkert, fordi man her skaber et menneskeligt liv for at ombringe det til gavn for et andet menneske. Det er ikke rigtigt, at målet helliger midlet.

Referencer

John-Erik Stig Hansen: *Det genetiske menneske. Bioetik og menneskesyn*, Samleren 1997

Søren Holm: „Hello Dolly“, ORIGO, Nr. 56, April 1997, p. 5-8

„Debatoplæg om kloning og kloningsrelaterede teknikker“, Det Ethiske Råd og Det Dyreetiske Råd, 2000. Dette oplæg kan bestilles hos Det Ethiske Råd, tlf. 35 37 58 33 eller ses på rådets web-site: www.etiskraad.dk